

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

КИНАЛЬ АННА ЮРІЇВНА

УДК 378.6:[004:005.336.2](043.3)

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук



Вінниця – 2020

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Хамська Неліна Болеславівна,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами, доцент.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Коваль Тамара Іванівна,
Київський національний лінгвістичний університет, кафедра методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій, професор;

кандидат педагогічних наук, доцент
Клименко Анатолій Олегович,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, кафедра англійської філології та методики навчання англійської мови, доцент.

Захист відбудеться «21» жовтня 2020 року о 15:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, за адресою: 21101, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус 2, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету, за адресою: www.vspu.edu.ua.

Автореферат розіслано «21» вересня 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах інтеграції України у світовий освітній простір гострим є питання реформування вищої професійної освіти, ключовою ідеєю якого є підготовка майбутніх фахівців, здатних працювати в умовах глобалізованого інформаційного суспільства. Це стосується всіх галузей вищої освіти, зокрема педагогічної, що має на меті формування вчителя нового покоління, з критичним типом мислення, прогресивним баченням освітніх проблем, конкурентоспроможним на ринку праці, який відповідав би вимогам нинішнього суспільства цифрових технологій. Зумовлено це, зокрема, впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітній процес, модернізацією закладів освіти інформаційно-технологічним обладнанням, активним оновленням обладнання чи устаткуванням програмних ІКТ-засобів, необхідністю широкого доступу до навчальних електронних ресурсів тощо. Тому актуальною є проблема формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя. Наявність цієї професійної характеристики фахівця забезпечить ІКТ-грамотність, здатність володіти технологією організації мережевої взаємодії учасників освітнього процесу, навичками користувача офісних технологій у контексті підготовки дидактичних засобів, графічних зображень, користування базовими інтернет-сервісами, основами технології побудови WEB-сайтів тощо.

Значущість цієї проблеми окреслюється Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», низкою нормативних документів, спрямованих на розвиток національної системи освіти, що має відповідати викликам часу і потребам суспільства цифрових технологій. Важливість формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя підтверджена Міжнародною програмою ЮНЕСКО «Інформація для всіх».

Сформованість інформаційної компетентності (ІК) вчителя-філолога уможлиблює його інтеграцію в світовий освітній простір, забезпечує мобільне входження у світову та вітчизняну культуру, інтенсивніше розкриває мовну систему, вершини літературного мистецтва тощо.

Проблему формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців досліджують у різних аспектах: крізь призму аналізу методологічних засад сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Кремень); у рамках професійної підготовки фахівців у вищій школі (А. Алексюк, В. Бондар, Р. Гуревич, Н. Лазаренко, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Шахов); у контексті теорії і методики розвитку вищої професійної освіти (О. Антонова, О. Дубасенюк, І. Драч, П. Лузан, Л. Лук'янова), підготовки майбутніх учителів до роботи в інформаційному освітньому середовищі (В. Горовий, Ю. Половинчак, М. Кадемія, Т. Коваль), з огляду на теоретико-методичні засади ІТ-забезпечення підготовки вчителів (В. Биков, А. Гуржій, М. Жалдак, М. Козяр, О. Огієнко, Ю. Радченко). Застосування інформаційно-комунікаційних технологій та інноваційних методик навчання аналізують вітчизняні (Г. Гордійчук, Ю. Жук, В. Клочко, А. Коломієць, Л. Коношевський, Л. Шевченко) та зарубіжні (Т. Грівс, П. Каравело, Е. Мітчел, Т. Спорер, Х. Філд, Е. Чеар, Дж. Хаес, Н. Хайнце, Дж. Хершман) науковці.

Наше дослідження ґрунтується на теорії компетентнісного підходу, що

розроблена українськими (І. Бех, Н. Бібік, І. Єрмаков, О. Пометун, О. Савченко) та зарубіжними вченими (Р. Бадера, Д. Мертенс, Б. Оскарсон, А. Шелтен). Проблемі формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей присвячено наукові праці М. Байди, А. Волощук, І. Гайдай, Н. Дівінської, О. Дуплійчук, А. Клименко, С. Кубрак, Л. Морської, М. Пентилюк, О. Семенов, у яких розглянуто особливості становлення фаху в національному і світовому контексті.

Необхідність дослідження проблеми формування інформаційної компетентності майбутніх вчителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки зумовлена такими суперечностями: між потребами інформаційного суспільства у висококваліфікованих інформаційно-компетентних фахівцях і недостатністю визначених продуктивних шляхів формування цієї професійної характеристики майбутніх учителів-філологів; реальним рівнем сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів-філологів і кваліфікаційними вимогами до її базового рівня; експоненціальним зростанням обсягу інформації та недостатнім рівнем умінь майбутнього вчителя-філолога щодо її пошуку, відбору, обробки, передавання; потребою сучасних освітніх закладів в інформаційно компетентних фахівцях, здатних до використання електронних ресурсів, і низьким рівнем знань методики роботи з ними; потребою майбутніх педагогів в оволодінні сучасними інформаційними технологіями навчання і перевагами застосування традиційних методів навчання у ЗВО.

Актуальність і недостатній рівень теоретико-методологічного опрацювання проблеми у педагогічній теорії та практиці визначили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Теоретико-методичні засади формування загально-педагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті оновлення європейського простору вищої освіти» (0115U002571); «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (0119U102999). Тему дослідження затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 8 від 28 січня 2015 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 24 березня 2015 р.).

Мета дослідження полягає у створенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

3. Створити, обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов, що забезпечать формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

4. Розробити модель упровадження педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей; укласти методичні рекомендації щодо її використання.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей у педагогічних університетах.

Предмет дослідження: педагогічні умови і модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження: рівень сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей зростатиме за таких педагогічних умов:

– підвищення мотивації формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей методом рефлексивних контрастів;

– застосування практико-зорієнтованого підходу до навчання;

– використання технології інтегрованого навчання;

– активізація самостійної роботи студентів шляхом залучення їх до участі у міжнародних онлайн-проектах.

Методи дослідження:

– *теоретичні:* аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання та систематизація для виявлення структури досліджуваного об'єкта, його суперечливих тенденцій; визначення сутності змістових характеристик інформаційної компетентності, особливостей інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей;

– *емпіричні:* анкетування, тестування, онлайн-тестування, спостереження, педагогічний експеримент, самооцінка, експертна оцінка – застосовано для визначення рівня сформованості інформаційної компетентності у майбутніх учителів філологічних спеціальностей та перевірки ефективності обґрунтованих педагогічних умов формування інформаційної компетентності у процесі професійної підготовки;

– *математичної статистики* – для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами та процесами.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження проведено у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Вінницькому обласному комунальному гуманітарно-педагогічному коледжі у 2017-2020 р.р. До експерименту залучено 407 студентів, 17 викладачів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* – обґрунтовано педагогічні умови формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічного профілю у процесі професійної підготовки: підвищення мотивації формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей методом рефлексивних контрастів; застосування практико-зорієнтованого підходу до навчання; використання технології інтегрованого навчання; активізації самостійної роботи студентів шляхом залучення їх до участі в міжнародних онлайн-проектах.

- розроблено модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічного профілю у процесі професійної підготовки, що охоплює такі блоки: цільовий (професійні вимоги до майбутнього вчителя філологічних спеціальностей), теоретичний (принципи, методологічні підходи), операційно-діяльнісний (зміст форми, методи, засоби, технології), результативний (рівні сформованості інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей та позитивна динаміка результатів дослідження);

- уточнено сутність вихідних понять дослідження: «інформаційна компетентність майбутнього вчителя філологічних спеціальностей», «формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей»; критерії (мотиваційний, інформаційно-когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний), показники та рівні сформованості (творчий, конструктивний, репродуктивний);

- подальшого розвитку набули зміст, форми, методи, засоби формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено методiku формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей в освітній процес закладів вищої освіти, в проєкт «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» (за підтримки IREX, Посольства США, Посольства Великої Британії в Україні, у партнерстві з Міністерством освіти та науки України); в англomовний курс з інфомедіаграмотності «Very Verified»; розроблено методичні рекомендації до типової програми «Методика навчання англійської мови» для ЗВО бакалавра, що містять практико-зорієнтовані кейси, вправи, завдання, розробки занять-конференцій, занять-диспутів; методичні рекомендації «Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка №06/62 від 24 листопада 2017 року); Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка №14 від 11 червня 2020 р.); державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 1405/24 від 21 червня 2018 р., довідка №1465/22 від 27 червня 2018 р.); Донецького національного університету імені Василя Стуса (довідка №203/01-13/01.1.3 від 15 листопада

2018 р.); Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (акт №1190 від 17 травня 2018 р.); Вінницького обласного комунального гуманітарно-педагогічного коледжу (довідка № 109/01-07 від 7 травня 2018 р.).

Особистий внесок здобувача в працях, написаних у співавторстві з Н. Хамською, полягає у виокремленні шляхів самореалізації майбутнього учителя в інформаційному просторі [1]; характеристиці сучасних освітніх технологій, що забезпечують формування ІК [2]; описі практичних форм роботи зі студентами на заняттях циклу філологічних дисциплін [5]; висвітленні практичного досвіду щодо розвитку мотивації ІК майбутніх учителів [6]; обґрунтуванні актуальності активізації самостійної роботи у формуванні ІК майбутнього вчителя-філолога [7]; визначенні можливостей педагогічних дисциплін щодо формування ІК; окреслення значення ІК у підготовці майбутнього вчителя [17].

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження представлено та обговорено на наукових і науково-практичних конференціях:

– *міжнародних*: «Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ» (Вінниця, 2014), «Мова, освіта, культура: Інтеграційні тенденції в сучасному світі» (Вінниця, 2016), «Наукові дослідження: перспективи інноваційного розвитку суспільства і технологій» (Київ, 2017), «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2017), «Макаренкознавчий вимір актуальних питань соціальної адаптації особистості» (Полтава, 2017), «Дистанційна освіта: забезпечення доступності та неперервної освіти впродовж життя» («E-Learning and University Education-2017») (Полтава, 2017 р.), «Стратегічні пріоритети в ХХІ столітті» (Київ, 2017), «Теоретико-методичні засади вивчення англійської мови (партнерство школи й університету)» (Умань, 2018), «Лабіринти реальності» (Монреаль-Рубіжне-Северодвінськ-Житомир-Баку-Ніш-Зелена Гура, 2017), «Европейский и национальный контексты в научных исследованиях» (IX Junior Research Conference «European and National Dimension in Research») (Полоцк, 2017), «Педагогические инновации – 2017» (Витебск, 2017), «Science without borders» (Шефільд, 2016), «International Scientific Conference Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies: Conference Proceedings» (Кельце, 2017), «Наука і техніка сьогодення: пріоритетні напрямки розвитку України та Польщі» (Воломин, 2018), конференції у Вищій педагогічній школі м. Лодзь у рамках стажування у Польській агенції регіонального розвитку (Лодзь, 2016), конференції у Конгресі США у рамках міжнародної програми обміну «Відкритий світ» для викладачів англійської мови (Вашингтон, 2017);

– *всеукраїнських*: «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2017), «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2018), *наукових конференціях* викладачів, аспірантів і студентів Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного університету імені Михайла Коцюбинського (2015-2018 рр.).

Апробацію наукових результатів здійснено в межах реалізації **проектів**:

«Вчитель нового покоління» (Британські Ради, 2016-2020 рр.), «Мережа сталого розвитку CLIL» (Гете-Інститут, 2017-2020 рр.), онлайн-курсу з медіаграмотності «VeryVerified» (IREX, 2019-2020 рр.), «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» (IREX у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією Української преси за підтримки посольств Великої Британії та США, 2019-2020 рр.), співпраці з Ізраїльським центром міжнародного співробітництва «Mashav» (2017-2020 рр.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 27 наукових праць, у т.ч. 5 статей у наукових фахових виданнях України, 5 з яких внесено до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus, Google Scholar); 6 статей та тези у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 8 статей – у матеріалах міжнародних конференцій, 6 статей – у матеріалах закордонних конференцій, 2 статті опубліковано у зарубіжних колективних монографіях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел до кожного розділу (512 найменувань; із них – 191 іноземною мовою) і 25 додатків. Повний текст дисертації складає 325 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 189 сторінках. Дисертація містить 11 таблиць, 9 рисунків, додатки на 75 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу дослідження; розкрито його наукову новизну та практичне значення, представлено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** – «Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей як педагогічна проблема» – розкрито вихідні поняття дослідження: «компетентність», «професійна компетентність», «інформаційна компетентність вчителя філологічних спеціальностей»; схарактеризовано стан сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки; визначено критерії, показники та рівні сформованості інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей.

З'ясовано, що більшість науковців розглядають професійну компетентність як здатність особистості виконувати певну діяльність на основі набутих знань, умінь, навичок, досвіду, ціннісних орієнтацій, сформованих особистісних якостей, налагоджених взаємин.

Важливою складовою професійної компетентності майбутнього фахівця є інформаційна компетентність, оскільки її сформованість забезпечує якісну підготовку майбутнього вчителя в умовах розвитку суспільства цифрових технологій. У широкому значенні інформаційна компетентність є сукупністю компетенцій, котрі необхідні для організації та виконання різних видів діяльності в інформаційному просторі (В. Биков, Р. Гуревич, Т. Коваль, А. Коломієць, А. Клименко, М. Кадемія), зокрема, вміння ефективно використовувати інформаційні технології, опрацьовувати інформацію в різних

її формах як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності. Згідно зі стандартами «Information Literacy Competency Standards for Higher Education», інформаційна компетентність пов'язана з вміннями добувати необхідну інформацію, здійснювати ефективний і продуктивний доступ до неї, критично оцінювати джерела її надходження. До інформаційної компетентності віднесено інформаційно-пошукову, інформаційно-аналітичну, інформаційно-комунікаційну, інформаційно-екологічну, інформаційну компетенцію самовдосконалення і саморозвитку, інформаційно-операційну, інформаційно-етичну, інформаційно-правову, збереження інформації (І. Кисла).

На основі теоретичного аналізу компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей визначено, що до їх компетентностей віднесено наступні: лінгвістичну, комунікативну, фольклорну, літературну, культурознавчу, методичну, педагогічну, психологічну, що впливають із функцій вчителя-філолога. Інтегруючи змістові характеристики цих компетентностей з інформаційними, ми визначили, що інформаційна компетентність майбутнього вчителя філологічних спеціальностей – це його здатність до реалізації компетенцій учителя-філолога в інформаційному просторі на основі сформованих знань, умінь, навичок, мотиваційно-вольових настанов та одержаного суб'єктивного досвіду для організації освітнього процесу в загальноосвітньому закладі. Формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей ми розглядаємо як систему взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів, що передбачають цілі, завдання, зміст, форми, методи, засоби, результати, активність суб'єктів у інформаційному середовищі.

На основі складників формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей – цільового, теоретичного, змістово-технологічного, особистісного, результативного – визначено критерії та показники цієї характеристики майбутнього фахівця.

Мотиваційний критерій передбачає наявність інтересу, бажання, прагнення до здобуття знань, умінь, і навичок із проблеми формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей; спрямованість майбутнього учителя на діяльність у цьому напрямі, наявність прагнень майбутнього учителя-філолога до самовдосконалення щодо використання цифрових освітніх ресурсів; бажання самостійно використовувати можливості інформаційно-комунікаційних технологій, електронних засобів навчання; мотивації досягнення успіху у майбутній професійній діяльності за допомогою ІКТ, електронних засобів навчання та доступу до постійно оновлюваної бази даних у галузі педагогічних та фахових дисциплін.

Когнітивно-інформаційний критерій передбачає знання інформаційно-комунікаційних технологій, електронних і цифрових освітніх ресурсів, комп'ютерних мереж, педагогічних програмних засобів, електронних підручників з предмету; науково-методичних підходів до використання ІКТ у процесі навчання мов; вимог до навчальних програмних засобів, їх класифікацій, напрямів використання у майбутній професійній діяльності вчителя-філолога; методики створення власного електронного дидактичного матеріалу; розуміння інформаційної основи пошукової пізнавальної діяльності; обізнаність у способах і методах ефективного пошуку, об'єктивного аналізу, обробки, класифікації,

збереження, адаптації, презентації, передачі інформації із застосуванням ІКТ.

Діяльнісний критерій передбачає уміння й навички працювати з різними операційними системами, утилітами, надбудовами, операційними оболонками; визначати, оцінювати та ефективно використовувати соціальні мережі, програми-комунікатори, мобільні додатки, платформи для створення професійного представництва у мережі Інтернет; приймати ефективні рішення у нестандартних ситуаціях; створювати умови інтерактивного спілкування за допомогою ІКТ; організовувати самостійну роботу учасників освітнього процесу за допомогою Інтернет-технологій; самостійно здобувати та опрацьовувати інформацію з різних друкованих джерел; створювати власний інтелектуальний продукт на основі отриманої та обробленої інформації; розробляти е-засоби навчального призначення.

Особистісно-рефлексивний критерій сформованості інформаційної компетентності передбачає наявність сукупності рис особистості: динамічність (забезпечує швидку реакцію на зміни і інформаційному просторі), мобільність (забезпечує здатність особистості швидко змінювати види діяльності), працездатність, адаптивність (забезпечує вміння перебудовувати роботу в змінюваних умовах інформаційного суспільства), комунікабельність, гнучкість, конкурентоздатність, креативність, наявність критичного мислення (вміння оцінювати та інтерпретувати події, відокремлювати факти від суджень, робити висновки і прогнозувати перспективи), що забезпечать повноцінне функціонування фахівця в сучасному інформаційному просторі.

Аналіз та узагальнення результатів діагностики сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей уможливили диференціацію за такими рівнями:

– творчий (високий) – мотиви до формування інформаційної компетентності є внутрішніми, виразно, стійко виявлені; студент здатний аналізувати, синтезувати, оцінювати поняття «інформаційна компетентність», термінологічний апарат, пов'язаний з ІКТ, обладнання тощо; виявляє високий рівень знань методики використання ІКТ; рівень сформованості професійних умінь засвідчує творчий підхід до організації освітнього процесу за допомогою ІКТ, електронних і цифрових засобів навчання; у майбутнього фахівця яскраво виражені особистісні риси: працездатність, дисциплінованість, конкурентоздатність, мобільність, динамічність, швидка адаптивність тощо;

– конструктивний (середній) – засвідчує, що у студента сформовані лише зовнішні мотиви до формування інформаційної компетентності; він розуміє основні поняття і явища, пов'язані з інформаційною компетентністю та грамотністю, проте знання мають репродуктивний характер; студент володіє основними уміннями та навичками, необхідними для виконання простих операцій з ІКТ, електронними та цифровими засобами навчання, причому діє за взірцем; особистісні якості, необхідні для формування інформаційної компетентності майбутнього педагога, виявляються ситуативно;

– репродуктивний (низький) рівень – у майбутнього педагога сформовані лише зовнішні мотиви формування інформаційної компетентності, проте вони не стійкі; він має лише загальні уявлення про інформаційну компетентність та її роль у майбутній професійній діяльності; не вміє використовувати ІКТ для організації освітнього процесу; особистісні якості, необхідні для формування

інформаційної компетентності майбутнього фахівця, слабо виражені.

На констатувальному етапі експерименту за результатами діагностики з'ясовано, що в експериментальних групах (ЕГ) до творчого (високого) рівня віднесено 5,3% учасників; конструктивного (середнього) – 62,7%, репродуктивного (низького) – 32,0%, відповідно, в контрольних групах (КГ) ці показники такі: 5,0%; 63,7%; 31,3%.

У другому розділі – «Педагогічні умови і модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей» – на основі аналізу психолого-педагогічної літератури створено і обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу, розроблено професійну модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Перша педагогічна умова – підвищення мотивації формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей реалізовувалася методом рефлексивного контрасту. Метод рефлексивного контрасту забезпечує розвиток потреб, бажань, прагнень до формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, оскільки сприяє розумінню сутності цієї професійної характеристики в різних аспектах діяльності, взаємин, форм організації навчання тощо. Цей метод передбачає самостійне бачення сформованості інформаційної компетентності та її можливі контрастні варіанти: максимально позитивні, максимально негативні, виділення особливостей цих варіантів. Учасники самостійно виділяють, описують, оцінюють цю професійну характеристику. Це надає можливість студентам активно включитися в процес самопізнання, стимулювати рефлексивне осмислення і переосмислення цієї професійної характеристики (Н. Волкова), що є механізмом активізації мотивів. Включення майбутніх учителів у самостійний пошук і відкриття нових знань здійснюється на основі загострення суперечностей між традиційними методами навчання і новими знаннями з інфомедійної грамотності, інформаційного досвіду; встановлення переваг і відмінностей між учителем зі сформованою інформаційною компетентністю та вчителем минулого; підтвердження власними прикладами переваг інформаційної компетентності сучасного вчителя; різноманітність у використанні ІКТ; забезпечення яскравості навчального матеріалу засобами ІКТ.

Друга педагогічна умова – застосування практико-зорієнтованого підходу до навчання забезпечила єдність теоретичних знань і практичних умінь. Вона зорієтувала освітній процес на кінцевий продукт професійного навчання – конкретизовані види дій, засвоєні студентами у вигляді досвіду під час роботи з навчальною інформацією. Цей підхід дає можливість моделювати предметний зміст фахової діяльності й трансформувати навчальну діяльність студента в професійну діяльність майбутнього фахівця, максимально наближену до реального життя. У результаті формується професійний досвід студентів, засвоюються вміння і навички на основі занурення їх у професійне середовище під час різних видів практики; виробляється інформаційна, комп'ютерна грамотність; розвиваються вміння та навички роботи з інформаційними джерелами, стимулюється інноваційність, креативність. Реалізація цієї педагогічної умови здійснювалася шляхом впровадження елементів дуальної форми навчання.

Третя педагогічна умова – використання технології інтегрованого навчання, супроводжувалася впровадженням методики CLIL, що орієнтована на використання двох мов, в якій друга мова забезпечує засвоєння змісту навчальної дисципліни та формування комунікативних навичок. Ця методика уможливила пізнання зв'язків і залежностей у природі та соціальному оточенні, засвоєння оцінних понять, уявлень, вміння виконувати пізнавальні дії, робити висновки, взаємодіяти з іншими, оцінювати власну діяльність. Використання інформаційно-комунікаційних технологій, електронних і цифрових засобів навчання у процесі вивчення навчальних дисциплін педагогічного, інформаційно-комп'ютерного та філологічного циклів сприяє формуванню у майбутнього педагога цілісної картини використання зазначених технологій у його майбутній професійній діяльності.

Четверта педагогічна умова – активізація самостійної роботи студентів шляхом залучення їх до участі у міжнародних онлайн-проектах. Участь студентів у міжнародних онлайн-проектах (DLL – Deutsch Lehrer Lehren), «Вчитель нового покоління», «Мережа сталого розвитку CLIL», онлайн-курсу з медіаграмотності «VeryVerified», «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», співпраці з Ізраїльським центром міжнародного співробітництва «Mashav») мотивувала високий рівень досягнення успіху. Дії за зразком було замінено на пошукові і дослідницькі дії, що стимулювало творчу активність учасників. Під час виконання проектної діяльності в режимі онлайн забезпечується траєкторія розвитку і саморозвитку студента, надається можливість визначити індивідуальний зміст вивчення, обирати індивідуальні форми і темп засвоєння. Це закладає основи для подальшої самоосвіти в напрямі формування інформаційної компетентності.

На основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, створених і її обґрунтованих педагогічних умов розроблено модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки, що дає можливість цілісно відобразити процес формування цієї характеристики фахівця (рис. 1.).

Третій розділ – «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки» – містить опис процесу і результатів дослідно-експериментальної роботи.

Дослідно-експериментальна робота була спрямована на перевірку ефективності педагогічних умов формування інформаційної компетентності у майбутніх учителів філологічних спеціальностей і здійснювалась упродовж трьох років у три етапи: підготовчий, основний, контрольнорегульовальний.

У дослідженні брали участь 407 студентів і 17 викладачів. Було створено 1 експериментальну (206 осіб) та 1 контрольну групу (201 особа) з II по IV курс. Нами було розроблено методику реалізації педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, що забезпечувала системну, глибоку і органічну інтеграцію інформаційної компетентності у процес професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Перший етап підготовки (II курс) характеризуємо як підготовчий. Мета цього етапу – розвиток у студентів інтересу до ІК, формування потреби у

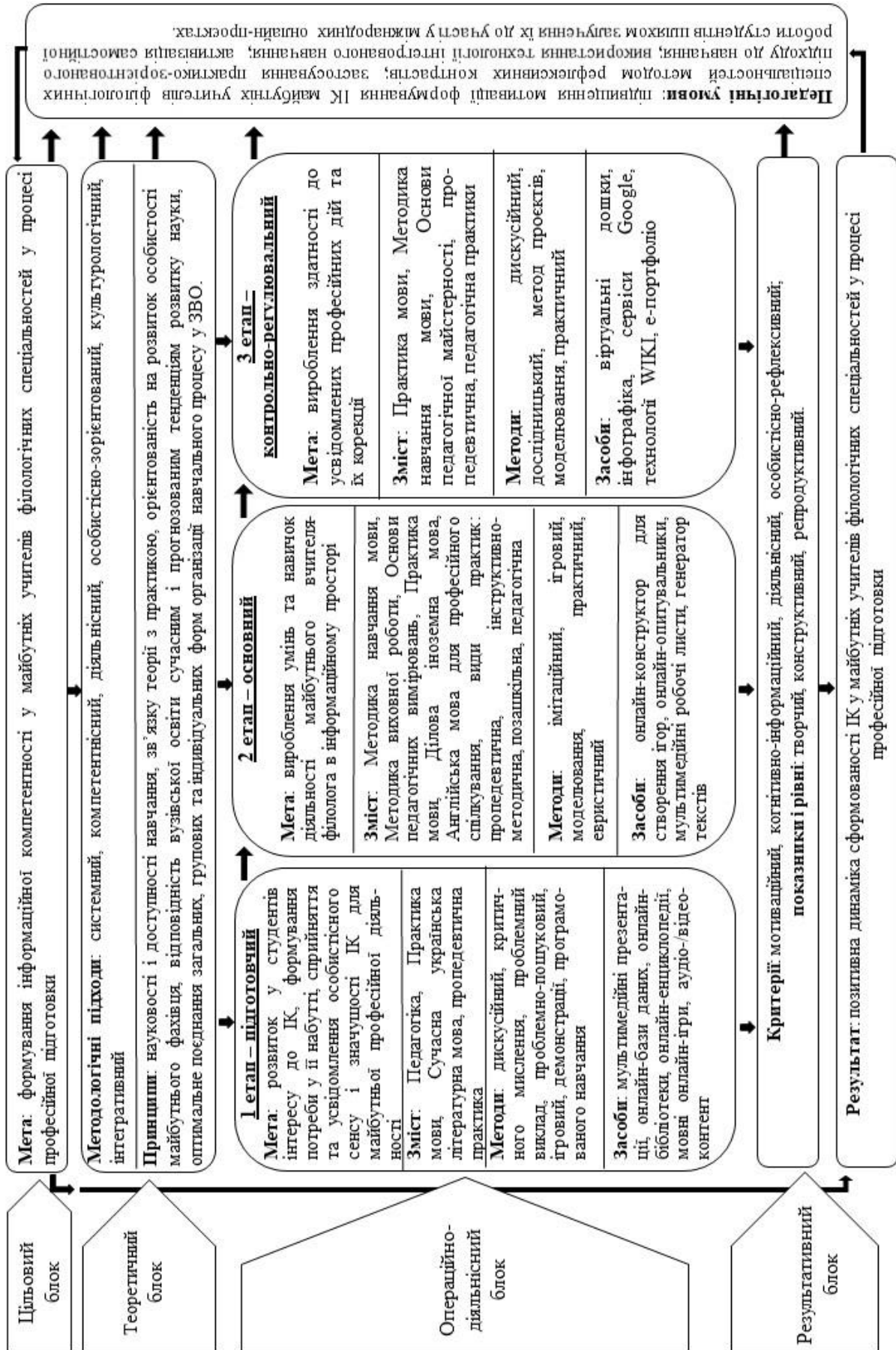


Рис. 1. Модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей

її набутті, сприйняття та усвідомлення особистісного сенсу і значущості ІК для майбутньої професійної діяльності вчителя-філолога.

Основні методи формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей на початковому етапі: дискусійний («ажурна пилка», «акваріум», «мікрофон»), діалог, критичне мислення (карта думок, мозковий штурм), проблемний виклад, проблемно-пошуковий (пошук інформації за ключовими словами та хештегами, робота з онлайн-базами даних, бібліотеками, енциклопедіями), ігровий (ознайомлення з мовними онлайн іграми), демонстрація (використання аудіо та відео-контенту), програмоване навчання.

Другий етап експериментального дослідження – основний – спрямований на вироблення умінь і навичок діяльності майбутнього вчителя-філолога в інформаційному середовищі (студенти 3 і 4 років навчання). Зміст діяльності на цьому етапі було визначено відповідно до змісту навчальних дисциплін педагогічного та філологічного циклів, пропедевтичної, інструктивно-методичної, позашкільної, педагогічної видів практики.

Методи формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей на основному етапі: дискусійний, проблемний, проблемно-пошуковий, імітаційний, ігровий (створення лексико-граматичних ігор (Umapalata), дидактичних ігор (Learningapps), вікторин та опитувальників (Kahoot)), моделювання (мобільні додатки для формування та автоматизації лексичної, граматичної навичок), практичний (блог-технології, платформа Quizlet, ІКТ, онлайн-платформи для створення завдань (Quizlet, Edpuzzle, Islcollective), мультимедійних робочих листів (Wizer.me), електронних засобів комунікації, мікро-викладання), онлайн-навчання (мобільне навчання, змішане навчання, робота з чат-ботом), евристичний (мислення в техніці «Patchwork», карта думок, хмара думок, «видиме мислення», створення коміксів (Makebeliefscomix), генератор текстів (PlotGenerator).

Третій етап – контрольнорегульовальний. Метою етапу є вироблення здатності до усвідомлених професійних дій та їх корекції. На цьому етапі відбувалось «занурення» майбутніх фахівців у професійне інформаційне середовище, що надає можливість виявити самостійність, рівень усвідомлення студентом особистої відповідальності за організацію освітньої діяльності. Процес підготовки майбутніх учителів має пошуково-творчий характер, під час якого забезпечувалась цілісність засвоєння знань, дій, досвіду та зворотність зв'язку.

До активних методів навчання на контрольнорегульовальному етапі відносимо: дискусійний («броунівський рух», конференція, диспут, відеоконференція, соціальні мережі, віртуальні дошки (Padlet, Pinwand), дослідницький (методика проведення мікродосліджень за допомогою онлайн-опитування, онлайн-тестування; обробка статистичних даних; створення інфографіки; робота з джерелами, першоджерелами, дотримання академічної доброчесності), метод проектів (використання сервісів Google, інструментів візуалізації та систематизації інформації), моделювання (розробка уроків із використанням інформаційних технологій навчання; методичного інструментарію для проведення різних етапів уроків із використанням мобільних, комп'ютерних засобів навчання та інтернет-ресурсів), практичний

(проведення фрагментів уроків, виховних заходів, позакласної роботи з використанням онлайн-платформ, конструкторів завдань, мобільних застосунків та електронних засобів навчання, технологій Wiki, хмарних технологій, створення електронних портфоліо).

За зведеними даними загальних показників критеріїв констатуємо, що у КГ спостерігалася позитивна динаміка: підвищення творчого та конструктивного рівня показників і зменшення репродуктивного.

В експериментальній групі констатуємо чітку тенденцію до суттєвого зменшення показників репродуктивного рівня сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів-філологів за всіма критеріями. Результати формульованого експерименту засвідчують, що до творчого рівня в ЕГ віднесено 14,6% студентів, у КГ – 6,0%; відповідно, до конструктивного рівня віднесено 67,0% і 65,6%; помітно зменшився відсоток студентів на репродуктивному рівні. В ЕГ ці показники становлять 18,4%, в КГ – 28,4%. Перехід студентів з одного рівня на інший в ЕГ здійснювався значно інтенсивніше (рис. 2.).

Отже, мета дослідження – досягнута, завдання – виконані, гіпотеза – підтверджена.

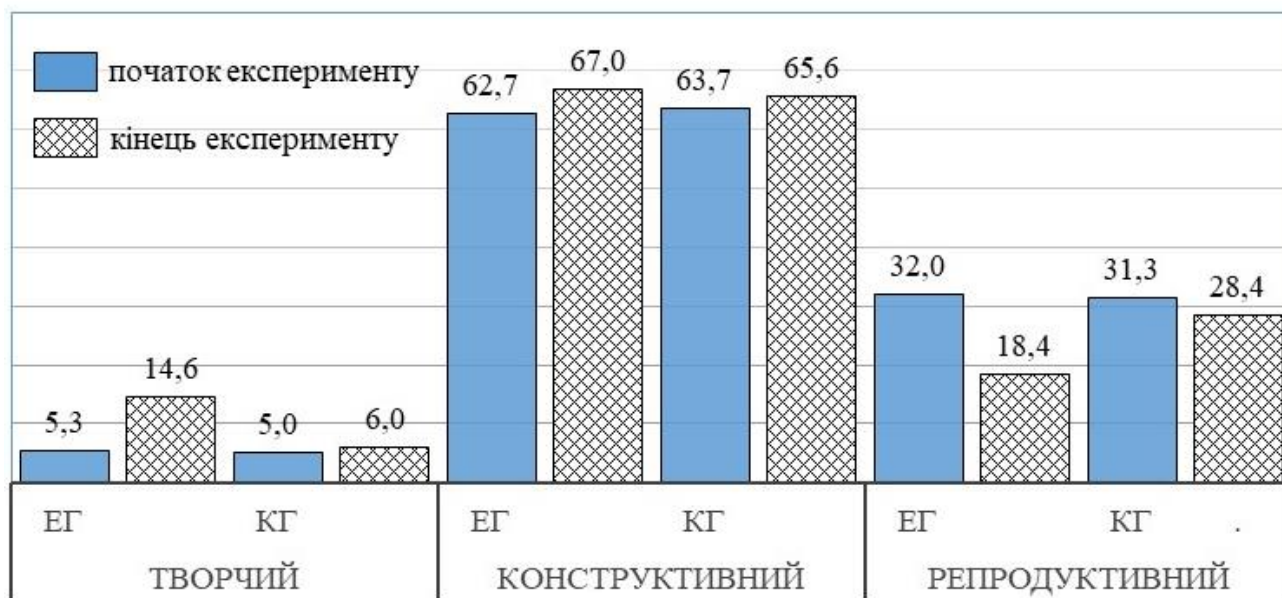


Рис. 2 Динаміка кількісних змін сформованості ІК майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки

ВИСНОВКИ

1. З'ясовано сутнісні характеристики поняття інформаційна компетентність майбутнього вчителя філологічних спеціальностей на основі співвіднесення ключових дефініцій «компетентність», «інформаційна компетентність майбутнього вчителя», «інформаційна компетентність майбутнього вчителя філологічних спеціальностей». Зазначено, що інформаційна компетентність майбутнього вчителя філологічних спеціальностей є складником його професійної компетентності. Інтегруючи виокремлені змістові характеристики інформаційної компетентності майбутнього вчителя і особливості професійної компетентності вчителя філолога визначено, що інформаційна компетентність майбутнього вчителя філологічних спеціальностей це здатність його виконувати функції вчителя-

філолога (лінгвістичну, комунікативну, фольклорну, літературну, культурознавчу, методичну, педагогічну, психологічну) в інформаційному просторі на основі сформованого комплексу знань, умінь, навичок, досвіду, ціннісних орієнтацій, особистісних якостей. Формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей розглядається як процес продуктивних змін його професійної підготовки щодо здатності працювати в інформаційному просторі.

2. Визначено критерії та показники сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей: мотиваційний – сформованість інтересів, потреб, прагнень, настанов, бажань щодо оволодіння інформаційною компетентністю майбутнього вчителя філологічних спеціальностей; когнітивно-інформаційний – ступінь засвоєння знань, розуміння, осмислення понять, принципів, методів застосування інформаційно-комп'ютерних технологій в практичних умовах і нових ситуаціях філологічного та педагогічного змісту; діяльнісний – наявність комплексу умінь майбутнього фахівця працювати в інформаційному просторі: інформаційно-діагностичні, інформаційно-прогностичні, інформаційно-методичні, інформаційно-дослідницькі, комунікативні, лінгвістичні тощо; особистісно-рефлексивний – сформованість рис майбутнього вчителя-філолога, що найбільш оптимально забезпечують рівень його інформаційної компетентності. Показники розроблено з урахуванням характерних змісту інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей. За допомогою підібраних і розроблених діагностичних методів схарактеризовано стан сформованості інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей, що уможливило віднести студентів до творчого, конструктивного, репродуктивного рівнів вияву цієї професійної характеристики. Динаміку змін рівнів сформованості інформаційної компетентності майбутнього вчителя можна розглядати як послідовний перехід від репродуктивного – вияв компетенцій через дію майбутнього вчителя-філолога в стандартних умовах за зразком до творчого етапу засвоєння через здатність його працювати нестандартно в інформаційно-культурному просторі.

3. На основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми та результатів констатувального етапу педагогічного експерименту створено й обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективне формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки: підвищення мотивації формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей методом рефлексивних контрастів; урахування практико-зорієнтованого підходу до формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей; використання технології інтегрованого навчання; активізації самостійної роботи студентів у формуванні інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей шляхом залучення їх до участі в міжнародних онлайн-проектах.

Розроблено методику формування інформаційної компетентності майбутніх учителів-філологів, що забезпечує педагогічних умов. Інтегрований підхід до викладання дисциплін з комп'ютерних технологій, педагогічних, фахових дисциплін, організація навчання з використанням електронних

дистанційних курсів Moodle, залучення студентів до створення та розробки дидактичних засобів на базі сучасних освітніх інформаційних технологій супроводжується зростанням рівня сформованості інформаційної компетентності.

4. У дослідженні спроектовано модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки для цілісності уявлення про досліджуваний процес. Концептуальними засадами моделі є орієнтація на вимоги щодо підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей, визначені міжнародними та державними документами; забезпечення цілісності процесу завдяки органічному взаємозв'язку таких структурних компонентів як цільовий, теоретичний, операційно-діяльнісний, результативний, що наповнені інноваційним змістом, формами, методами, засобами навчання. Методологічними засадами формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей виступають компетентнісний, діяльнісний, особистісний, культурологічний, синергетивний, комунікативний підходи. Модель дала змогу відстежити процес формування інформаційної компетентності майбутніх учителів у динаміці від початкового, основного до контрольно-регулювального етапів.

Аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив позитивну динаміку та ефективність формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки. За результатами дослідно-експериментальної роботи, творчий рівень сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей зріс порівняно із початком експерименту в ЕГ на 10,0%, конструктивний – на 4,3%, репродуктивний – зменшився на 13,6%. У КГ ці показники становлять 0,9%; 2,5%; 2,9% відповідно. Експериментальна перевірка педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, їх впровадження в освітній процес ЗВО довели їхню ефективність.

Проведене дослідження, звісно, не охоплює всі аспекти проблеми формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей. До перспективних напрямів роботи відносимо вплив інформаційного середовища педагогічного університету на формування інформаційної компетентності майбутніх учителів на всіх етапах їх професійної підготовки, формування інформаційної компетентності майбутніх учителів засобами Смарт технологій, хмарних технологій тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що відображають основні наукові результати дисертації.

Монографії

1. Khamaska N., Kynal A. Formation of Informational Competence of Future Teachers of Philological Specialties in the Process of Professional Training. *Розвиток та модернізація педагогічних та психологічних наук: досвід Польщі та перспективи України / Development and Modernisation of Pedagogical and Psychological Sciences: Experience of Poland and Prospects of Ukraine* : Collective

Monograph. Vol. 3. Lublin, 2017. P. 206-224.

2. Хамська Н. Б., Киналь А. Ю. Формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя засобами практико-зорієнтованого навчання. *Вектори розвитку сучасної педагогічної та психологічної науки в Україні та країнах ЄС: колективна монографія*. Ріга, 2020. Part 2. P. 655-675.

Публікації у наукових фахових виданнях України

3. Киналь А. Ю. Роль інформаційної компетентності у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Випуск 43. Київ-Вінниця, 2015. С. 283-287. (індексується у наукометричній базі INDEX COPERNICUS)

4. Киналь А. Ю. Характеристика структурних компонентів інформаційної компетентності вчителя іноземних мов. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Випуск 45. Київ-Вінниця, 2016. С. 223-228. (індексується у наукометричній базі INDEX COPERNICUS)

5. Хамська Н. Б., Киналь А. Ю. Можливості педагогічних дисциплін у формуванні інформаційної компетентності майбутнього учителя. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Сєверодонецьк, 2020. №1(94). С. 245-254. (індексується у наукометричній базі INDEX COPERNICUS)

6. Хамська Н. Б., Киналь А. Ю. Шляхи розвитку мотивації до набуття інформаційної компетентності майбутнього вчителя. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. № 29. 2020. С. 216-223. (індексується у наукометричній базі INDEX COPERNICUS)

7. Хамська Н. Б., Киналь А. Ю. Шляхи активізації самостійної роботи у формуванні інформаційної компетентності майбутніх учителів. *Інноваційна педагогіка*. 2020. №24. С. 149-154. (індексується у наукометричній базі INDEX COPERNICUS)

Статті в наукових іноземних періодичних виданнях

8. Киналь А. Проблематика формування інформаційної компетентності у майбутніх вчителів у процесі професійної підготовки. *Science without borders. Volume 8 : Pedagogical Sciences*. Sheffield, 2016. С. 46-49.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Киналь А. Ю. Шляхи формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі педагогічної практики. *Психолого-педагогічні проблеми соціалізації особистості* : збірник наукових праць. Вип. 3. Вінниця, 2013. С. 67-71.

10. Киналь А. Ю. Кооперативні технології навчання у процесі формування іншомовної комунікативної компетенції учнів загальноосвітньої школи. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень* : збірник наукових праць. Випуск 3(6). Вінниця, 2014. С. 234-237.

11. Киналь А. Ю. Шляхи формування англomовної лексичної компетенції в учнів основної школи з використанням мультимедійних засобів. *Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ* : збірник матеріалів

міжнародної науково-практичної інтернет-конференції ; м. Вінниця, грудень 2014 р. Київ, 2014. С. 113-119. URL: <https://bit.ly/37HicCd>

12. Киналь А. Ю. Формування інформаційної компетентності майбутніх вчителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки. *Актуальні проблеми педагогічної теорії і практики. Педагогічний пошук* : матеріали звітної наукової конференції. Випуск 6. Вінниця, 2015. С. 60-63.

13. Киналь А. Ю. Роль інформаційної компетентності майбутнього вчителя у організації дистанційного навчання іноземної мови у ВНЗ. *Мова, освіта, культура: Інтеграційні тенденції в сучасному світі* : матеріали XIV міжнародної студентської інтернет-конференції ; м. Вінниця, 17-18 березня 2016 р., 2016. URL: <https://bit.ly/2Bo1TTK>

14. Kynal A. E-learning as a means of future specialist information competence formation. *International Scientific Conference Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies: Conference Proceedings*. Kielce, January 27, 2017. Kielce, 2017. P. 189-191.

15. Kynal A. The Role of Information Competence in the Process of a Future English Teacher Professional Education. *Европейский и национальный контексты в научных исследованиях» (IX Junior Research Conference «European and National Dimension in Research»)* : матеріали ІХ щорічної конференції молодих учених ; г. Новополюцк, 25-26 квітня 2017 г., 2017. С. 104-106.

16. Kinal A. Importance of future teachers' information competence formation in the process of professional education. *Педагогические инновации – 2017* : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції ; г. Вітебськ, 17 травня 2017 г.. Вітебськ, 2017. С. 84-86.

17. Khamaska N., Kynal A. Self-realisation of a student in the information space. *Лабіринти реальності* : матеріали ІV міжнародної науково-практичної конференції ; м. Монреаль-Рубіжне-Северодвінськ-Житомир-Баку-Ніш-Зелена Гура, 30-31 жовтня 2017 р., 2017. С. 42-44.

18. Kynal A. Interactive online tasks at Learningapps.org as means of information competency of future teachers formation. *Наука і техніка сьогодні: пріоритетні напрямки розвитку України та Польщі* : матеріали міжнародної мультидисциплінарної конференції, м. Воломін, 19-20 жовтня 2018 р., 2018. С. 23-26.

19. Киналь А. Ю. Можливості використання блог-технологій для формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. *Наукові дослідження: перспективи інноваційного розвитку суспільства і технологій* : матеріали ІІ міжнародної науково-практичної конференції ; м. Київ, 20-21 січня 2017 р. Київ, 2017. С. 12-16.

20. Киналь А. Ю. Шляхи формування інформаційної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції ; м. Київ, 3-4 лютого 2017 р. Київ, 2017. С. 81-84.

21. Киналь А. Ю. Використання соціальних мереж у процесі професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей. *Макаренкознавчий вимір актуальних питань соціальної адаптації особистості* : матеріали ХVІ міжнародної науково-практичної конференції та Всеукраїнських науково-практичних семінарів ; м. Полтава, 13-14 березня 2017 р., 2017. С. 29-31.

22. Kinal A. Information competence as an essential component of the future teacher education. *Дистанційна освіта: забезпечення доступності та неперервної освіти впродовж життя /E-Learning and University Education – 2017*: матеріали XLII Міжнародної науково-методичної конференції; м. Полтава, 9-10 лютого 2017 р. Полтава, 2017. С. 100-103.

23. Kynal A. Competence approach to the process of professional training the future foreign language teacher. *Стратегічні пріоритети в XXI столітті*: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції, 14 -15 лютого 2017 р. Київ, 2017. С. 13-15.

24. Киналь А. Ю. Шляхи формування інформаційної компетентності майбутніх вчителів англійської мови у процесі професійної підготовки у ВНЗ. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі*: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції; м. Вінниця, 26-27 квітня 2017 р. Вінниця, 2017. С. 56-60.

25. Киналь А. Ю. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки: *матеріали звітної наукової конференції аспірантів, здобувачів, студентів магістратури кафедри педагогіки і професійної освіти*; м. Вінниця, квітень 2017 р., 2017. С. 59-61.

26. Киналь А. Ю. Використання мобільного додатку Quizlet для організації самостійної роботи студентів у процесі навчання іноземної мови. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі*: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції; м. Вінниця, 22 листопада 2018 р. Вінниця, 2018. С. 63-65.

27. Киналь А. Ю. Використання сервісів Google у процесі професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей. *Теоретико-методичні засади вивчення англійської мови (партнерство школи й університету)*: матеріали міжнародної наукової конференції, м. Умань, 30 березня 2018 р. Умань, 2018. С. 105-110.

АНОТАЦІЇ

Киналь А. Ю. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, МОН України. Вінниця, 2020.

У дисертації схарактеризовано структуру та компонентні складові інформаційної компетентності майбутніх учителів-філологів; окреслено особливості формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки; визначено критерії (мотиваційний, когнітивно-інформаційний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний), показники та рівні (творчий, конструктивний, репродуктивний) сформованості інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей.

Створено та обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують

ефективність формування інформаційної компетентності майбутніх вчителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки: підвищення мотивації формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей методом рефлексивних контрастів; застосування практико-зорієнтованого підходу до навчання; використання технології інтегрованого навчання; активізація самостійної роботи студентів шляхом залучення їх до участі у міжнародних онлайн-проектах.

У дослідженні теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: інформаційна компетентність, формування інформаційної компетентності, майбутні вчителі філологічних спеціальностей, професійна підготовка майбутнього вчителя, інформаційно-комунікаційні технології, практико-зорієнтоване навчання, підвищення мотивації навчання, активізація самостійної роботи студентів, інтегрований підхід

Киналь А. Ю. Формирование информационной компетентности будущих учителей филологических специальностей в процессе профессиональной подготовки. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, МОН Украины. Винница, 2020.

В диссертации охарактеризовано структуру и компонентные составляющие информационной компетентности будущих учителей-филологов; обозначены особенности формирования информационной компетентности будущих учителей филологических специальностей в процессе профессиональной подготовки; определены критерии (мотивационный, когнитивно-информационный, деятельностный, личностно-рефлексивный), показатели и уровни (творческий, конструктивный, репродуктивный) сформированности информационной компетентности будущего учителя филологических специальностей.

Созданы и обоснованы педагогические условия, обеспечивающие эффективность формирования информационной компетентности будущих учителей филологических специальностей в процессе профессиональной подготовки: повышение мотивации формирования информационной компетентности будущих учителей филологических специальностей методом рефлексивных контрастов; практико-ориентированный подход к обучению; использование технологии интегрированного обучения; активизация самостоятельной работы студентов путем привлечения их к участию в международных онлайн-проектах.

В исследовании теоретически обоснована, разработана и экспериментально проверена модель формирования информационной компетентности будущих учителей филологических специальностей в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: информационная компетентность, формирование информационной компетентности, будущие учителя филологических специальностей, профессиональная подготовка будущего учителя, информационно-коммуникационные технологии, практико-ориентированное обучение, повышение мотивации обучения, активизация самостоятельной работы студентов, интегрированный подход

Kynal A.Yu. Future teachers' of philological specialties information competence formation in the process of professional training. - Manuscript.

A thesis submitted for the degree of Candidate of Science in Pedagogy. Specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2020.

The dissertation is devoted to the problem of future teachers' of philological specialties information competence formation in the process of professional training. On the basis of analysis and generalization of literary sources, the basic concepts of the researched problem are revealed: «competence», «competency», «professional competence», «information competence», «information competency», «future teachers' of philological specialties information competence formation».

It is determined that future teachers' of philological specialties information competence is the ability to use information and communication technologies based on the formed knowledge, skills, motivational and value orientations and the obtained subjective experience for the organization of the educational process in a secondary school. From the standpoint of a functional approach to the concept, it is established that the information competence of the future teacher of philological specialties is a set of his rights and responsibilities that determine the scope of general pedagogical and professional activities in the information and educational space. Based on the definition of the features of the future teacher's of philological specialties information activities, the selected competencies are filled with the appropriate content. It is established that the information competence of the future teacher of philological specialties is the ability to implement the functions of a teacher-philologist (linguistic, communicative, folklore, literary, cultural, methodological, pedagogical, psychological) in the information space based on goals, motives, values and ways to use them in the information space as well as the ability to transmit them to learners.

The structure and the components of future teachers-philologists' information competence are characterized; features of future teachers' of philological specialties information competence formation in the process of professional training are outlined; criteria (motivational, cognitive-informational, activity-based, personal-reflexive), indicators and levels (creative, constructive, reproductive) future teachers' of philological specialties information competence formation are defined.

The pedagogical conditions that ensure the effectiveness of future teachers' of philological specialties information competence formation in the process of professional training are determined and substantiated: increasing the motivation of future teachers' of philological specialties information competence formation with the help of reflexive contrast method; practice-oriented approach to education; integrated learning technology use; intensification of students' independent work by encouraging them to participate in online projects. The methodology of realization of

pedagogical conditions future teachers' of philological specialties information competence formation in the process of professional training is developed

The study theoretically substantiated, developed and experimentally tested the model of future teachers' of philological specialties information competence formation in the process of professional training. The conceptual foundations of the model are the focus on the requirements for future teachers of philological specialties training, defined by international and state documents; ensuring the integrity of the process through the organic interconnection of such structural components as the target, theoretical, operational, resultative, filled with innovative content, forms, methods, teaching aids. These conditions ensured the effectiveness – the positive dynamics of the future professionals' formation of information competence. The model made it possible to trace the process of future teachers' information competence formation in the dynamics from the initial, basic to control and regulatory stages.

The analysis of the results of the pedagogical experiment confirmed the positive dynamics and efficiency of future teachers' of philological specialties information competence formation in the process of professional training. According to the results of the research and the experiment work, the creative level of future teachers' of philological specialties information competence formation increased in comparison to the beginning of the experiment in EG by 10.0%, constructive – by 4.3%, reproductive – decreased by 13.6%. In CG, these figures are 0.9%; 2.5%; 2.9% respectively. The conducted research does not cover all aspects of future teachers' of philological specialties information competence formation. The influence of the information environment of the pedagogical university on the future teachers' of philological specialties information competence formation at all stages of their professional training is one of the promising areas of work. Theoretical principles and methods tested in the dissertation research can be used for future teachers' of philological specialties training.

Keywords: information competence, formation of information competence, future teachers of philological specialties, process of professional training, information and communication technologies, practice-oriented learning, increasing motivation to learn, activation of students' self-study work, integrated approach

Підписано до друку 14.09.2020 р.
Формат 60*84/16. Папір офсетний.
Друк різнографічний. Гарнітура Times New Roman
Умов. друк. арк. 1,9.
Зам. № 205
Наклад 100 прим.

Видрукувано з оригінал-макету замовника.

Видавець та виготовлювач ТОВ «Друк»
м. Вінниця, вул. 600-річчя, 25
тел.: (0432) 46-51-17
E-mail: ua.druk2015@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1077 від 25.04.2007 р.